

Rechtbank moet de schijn

In de vrijdag voortgezette zaak van projectontwikkelaar Chipshol werden alle rechters vervangen. Manipulatie of stommitieit? 'De rechtbank moet opener.'

Door Menno van Dongen

Rechtbanken moeten zich verantwoorden voor de manier waarop ze zaken toewijzen aan een rechter. Dat vinden de rechtsgeleerden Liesbeth Zegveld en Philip Langbroek. Ze pleiten voor een transparant, landelijk systeem dat voorkomt dat de schijn van partijdigheid of gesjoemel wordt gewekt.

Bij wijze van voorbeeld wijst advocaat en hoogleraar internationaal humanitair recht Zegveld op de zaak van gebiedsontwikkelaar Chipshol. Die kreeg in 2006 een opmerkelijke wending toen drie rechters werden vervangen die de zaak al jarenlang behandelden. 'Ik heb dat in 2008 zelf meegemaakt in een zaak die nabestaanden uit Srebrenica hadden aangespannen tegen de Nederlandse overheid. Twee Haagse rechters werden ineens van de zaak gehaald. Een weduwe had van tevoren tegen me gezegd: als ik in Bosnië procedeer tegen de staat, loop ik grote kans dat mijn huis in brand wordt gestoken. Ik heb haar uiteraard gerustgesteld. Maar na de vreemde vervanging van

rechter Punt had ik heel wat uit te leggen. Ze had geen enkel vertrouwen meer in de Nederlandse rechtsstaat.'

Zegveld: 'Punt heeft drie jaar aan onze zaak gewerkt. Hij had alles zelf gedaan: repliek, dupliek, de verhoren van prominente getuigen zoals Joris Voorhoeve. Toch moest hij vertrekken, twee maanden voor mijn pleidooi. Nu moesten nieuwe rechters zich op de reep inwerken in een dossier van ruim tienduizend pagina's.'

Ze meent dat Punt weg moest omdat hij de nabestaanden goedgezind was. De rechter had eerder laten doorschemeren dat hij hun klacht gegrond zou kunnen verklaren.

De raadvrouw vroeg opheldering maar kreeg geen bevredigende antwoorden: Punt was elders nodig wegens onderbezetting en hij ging minder werken omdat hij net 65 jaar was geworden. 'Het kan haast niet anders of er is gerommeld, al zou ik het graag anders zien', zegt ze. 'Ik ga desnoods naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om de waarheid boven tafel te

krijgen. Het recht op een eerlijk proces is geschonden.' Zegveld wil alle betrokken rechters onder ede horen.

Philip Langbroek, hoogleraar rechtspleging en rechterlijke organisatie in Utrecht, gelooft niet dat er is gemanipuleerd. 'Als je dat hard zou maken, is Nederland een bananenrepubliek.' Volgens hem is het niet meer dan een stommitieit. 'De rechtbank heeft onvoldoende beseft hoe gevoelig dit lag. Als je drie rechters in zulke zaken tegelijk laat rouleren, vraag je om moeilijkheden.'

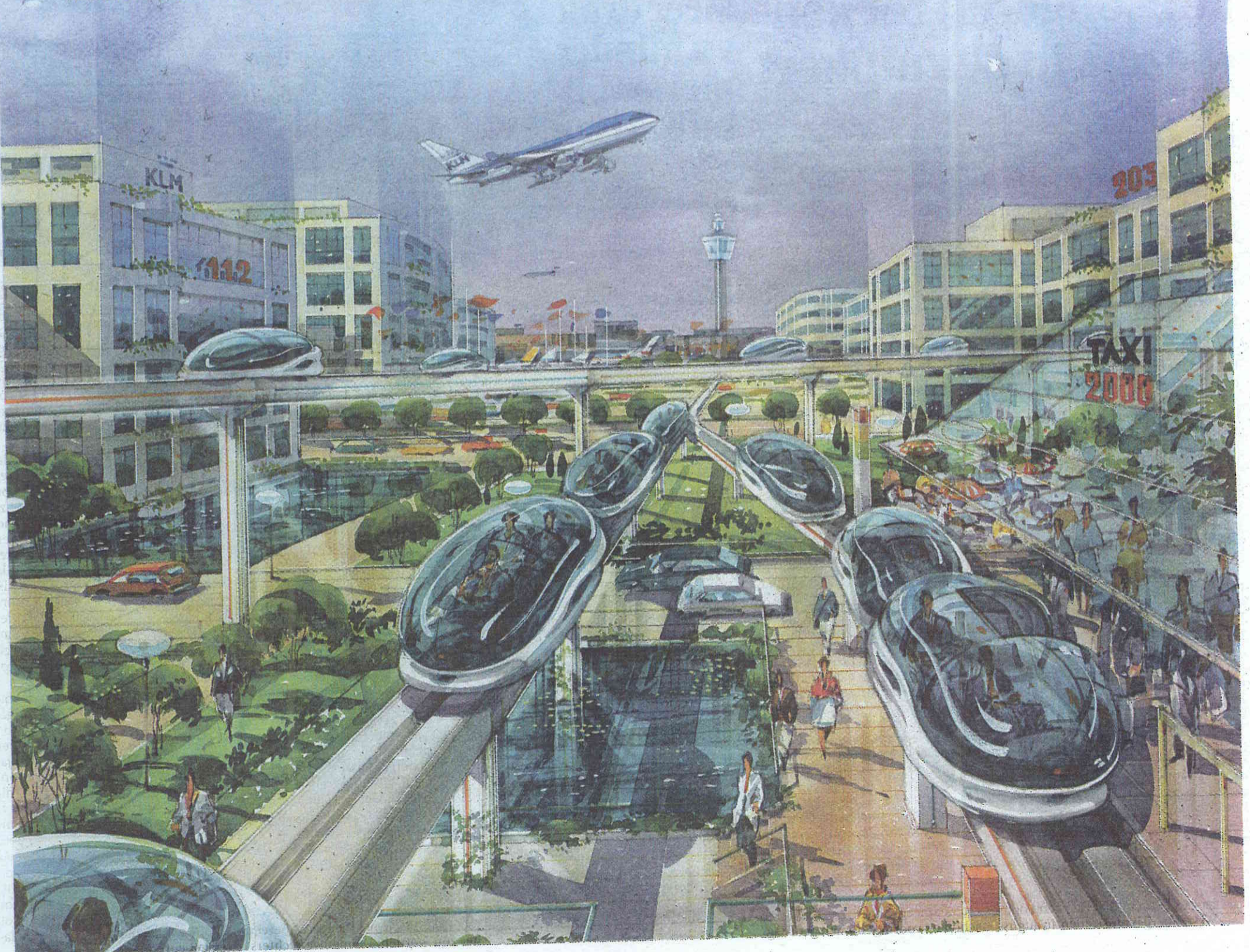
De hoogleraar heeft onderzoek gedaan naar de toedeling van rechtszaken. In veel rechtbanken gaat dat redelijk informeel, zegt hij. 'De manier waarop zaken worden toegewezen aan rechters, verschilt enorm. Soms is het de verantwoordelijkheid van een gerechtssecretaris, soms van een ervaren rechter die rekening houdt met de kennis en kwaliteiten van collega's.' Dat rechters na vier jaar rouleren, is staande praktijk.

Hoewel gerommel in theorie mogelijk is, heeft Langbroek geen misstan-

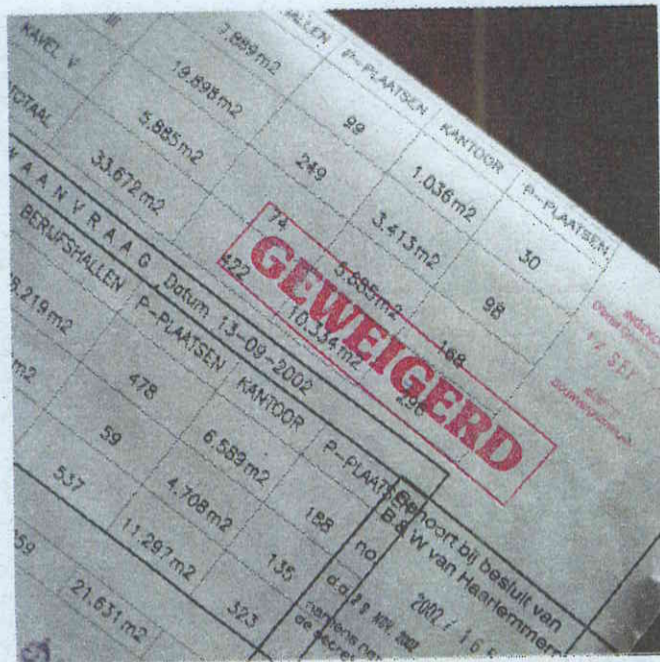
den geconstateerd. 'Toch zullen rechtbanken openheid van zaken moeten geven, om de schijn van partijdigheid weg te nemen', zegt hij. 'Ik zou graag het Duitse systeem invoeren. Dat is heel strikt en transparant. Op internet kun je opzoeken wie je zaak gaat behandelen. Als een andere rechter erop wordt gezet, kun je dat aanvechten.'

Nederlandse advocaten die twijfelen aan een rechter, kunnen hem wraken. Maar dat is een vergaand middel, dat in principe niet werkt als nieuwe rechters op een lopende zaak worden gezet. Een wrakingsverzoek is dan kansloos.

Een woordvoerder van de Raad voor de rechtspraak erkent dat er geen uniforme regels zijn voor het toewijzen van zaken. 'Dat kan beter, blijkt uit onderzoek. Daar werken we aan. Maar aantijgingen over manipulatie zijn onterecht. Rechters zijn onpartijdig en onafhankelijk. Als ze daar ook maar enigszins over twijfelen in een specifieke zaak, trekken ze zich terug. Wanneer een rechter wordt vervangen, moet dat gewoon goed en helder worden gemotiveerd.'

van gesjoemel weggenomen

Directeur Peter Poot van Chipshol. Links door B en W van Haarlemmermeer geweigerde Chipshol-voorstellen uit 2002. Op de linkerpagina een impressie van wat Chipshol ooit moe(s)t worden: een hoogwaardig woon/werkgebied, met veel hightechbedrijven (vandaar het woord 'chips' in de titel). Foto's Joost van den Broek / de Volkskrant

Chipshol: rechters voor de rechter

Het wordt een unieke vertoning: vijf (ex-)rechters die zelf onder ede getuigen in de rechtszaal.

Gebiedsontwikkelaar Chipshol mag hen horen in een onderzoek naar belangenverstrengeling door voormalig rechter Hans Westenberg. Hij moet zich dit najaar als eerste verantwoorden, zo bleek afgelopen vrijdag tijdens een zitting.

Chipshol procedeert al jaren tegen Schiphol, de provincie Noord-Holland en de gemeente Haarlemmermeer, onder meer over een achteraf ten onrechte opgelegd bouwverbod. Volgens oprichter Jan Poot (85) hebben zijn tegenstanders op slinkse wijze voorkomen dat hij grond bij de luchthaven kon ontwikkelen. Poot kocht in de jaren tachtig 600 hectare, waarmee hij grootse plannen had. Daarvan is weinig terechtgekomen, onder meer omdat hij juridische procedures verloor.

Volgens zijn zoon, Chipsholdirecteur Peter Poot (55), duldden Schiphol en de overheid geen machtige gebiedsontwikkelaar in de omgeving. Hij vermoedt dat er sprake is van 'machinaties'. Achter de schermen zou zijn geregeld dat zaken werden behandeld door een rechter die Chipshol slecht gezind was: Westenberg.

Betrokkenen spreken dat tegen. 'Er is geen 'samenspanning' tegen Chipshol zoals de heer Poot beweert', staat in een verklaring op de website van de luchthaven. Het zou gaan om een normaal zakelijk conflict, dat eerlijk wordt uitgevochten.

De rechtbank heeft de verhoren toegestaan, omdat 'op voorhand niet kan worden uitgesloten dat een vordering jegens de staat kans van slagen heeft'. Poot krijgt de kans om bewijs te vergaren voor zijn beschuldiging.

Gedupeerd

Centraal staat de vraag waarom veel juridische conflicten van Chipshol zijn beoordeeld door Hans Westenberg, de voormalige vicepresident van de rechtbank Den Haag. 'Wij zijn enorm gedupeerd door deze man, die steeds weer opdook', zegt Peter Poot. Westenberg is omstreden. In augustus

2009 werd hij op 64-jarige leeftijd met vervroegd pensioen gestuurd. Aanleiding was een vonnis van het hof in Den Haag, dat bewezen achtte dat hij heeft gebeld met advocaten van Chipshol terwijl hij hun zaak behandelde. Dat was pijnlijk voor Westenberg, want dat had hij onder ede ontkend. Het is voor rechters verboden achter de schermen contact te hebben met raadslieden. Ze mogen niet de schijn wekken partijdig te zijn.

Waarschijnlijk was dit nooit aan het licht gekomen als Westenberg in 2004 geen rechtszaak had aangespannen tegen een journalist en een advocaat. De rechter was woedend over een boek van Micha Kat, waarin een Chipsholadvocaat beschuldigen uitte.

Verbijsterd

Het gewraakte telefoongesprek met de raadsman, Hugo Smit, dateert van 1994. Smit werd tot zijn stomme verbazing op kantoor gebeld door Westenberg, die boos werd toen bleek dat hij vergeefs aandrong op een schikking. Westenberg liet merken dat Chipshol geen sterke zaak had en hij noemde de argumenten van de tegenpartij 'heel plausibel'.

De advocaat had zijn pleidooi nog niet gehouden maar leek al kansloos, bevestigt zijn secretaresse. 'Ik herinner me dat Smit na afloop zijn kamer kwam uitstormen', zei ze tijdens een verhoor. 'Hij maakte een ongeruste en verbijsterde indruk.'

Smit informeerde de familie Poot, die overwoog een verzoek in te dienen om Westenberg te laten vervangen wegens partijdigheid. Ze deden het niet, omdat de advocaat zei: wie een wraking wint, verliest de zaak bijna altijd.

Het pleidooi verliep dramatisch. Volgens aanwezigen viel Westenberg de raadsman voortdurend in de rede, waarna hij 'gniffelde naar de tegenpartij'. Jan en Peter Poot verlieten uit protest de zaal.

De Rotterdamse rechtsgeleerde Wiek Slagter, die Smit adviseerde, was verbijsterd: 'Ik heb nog nooit een rechter meegemaakt die zich zo onbeschoft en vooringenomen gedroeg.'

De ene negatieve beslissing van Westenberg volgde op de andere. In 1996 besloot hij als kortgedingrechter dat de familie Poot de zeggenschap kwijtraakte over een groot deel van de grond. Chipshol moest alle juridische procedures intrekken en Poot kreeg een spreekverbod, op straffe van dwangsommen die opliepen tot 300 miljoen gulden.

Peter Poot noemt het een bizar vonnis. 'Door deze uitspraak, nota bene in een kort geding, zijn we totaal uitgeschakeld.' Een hogere rechter vernietigde het besluit van Westenberg vier jaar later, maar toen was de grond al verkocht, onder meer aan concurrent Schiphol Real Estate.

Daar bleef het niet bij. De opvolger van Smit, Roland Gerritsen, zegt dat hij Westenberg ook aan de telefoon heeft gehad over Chipshol. Deze advocaat wraakte Westenberg wel, met succes.

De rol van de magistraat leek uitgespeeld, tot hij in 2004 probeerde een verhaal over de 'bellende rechter' onderuit te halen. Hij verloor de zaak en werd met vervroegd pensioen gestuurd, met een premie van 75 duizend euro voor gedeelde inkomsten.

Jan Poot legt zich er niet bij neer. Hij heeft aangifte gedaan tegen Westenberg wegens meened en valsheid in geschrifte. De rechter heeft volgens hem een onjuist verslag geschreven van de zitting waar Smit is geschoffeerd. De Rijksrecherche onderzoekt dit en bekijkt bovendien of Westenberg

Ik heb nog nooit een rechter meegemaakt die zich zo onbeschoft gedroeg

zich schuldig heeft gemaakt aan 'strafbare belangenverstrengeling'.

Aanleiding is een anonieme brief waarin staat dat twee tegenstanders van Chipshol bevriend waren met de toenmalige Haagse rechter Pieter Kalbfleisch. Omdat Kalbfleisch de rechtszaak niet zelf kon behandelen, vroeg hij zijn vriend en collega Westenberg dat te doen, beweert de auteur. 'Zo kon er ook nog invloed worden uitgeoefend.'

Kalbfleisch, nu directeur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMA), moet dit najaar onder ede getuigen. Dat geldt ook voor Ernst Numann, lid van de Hoge Raad, en Bert van Delden, oud-voorzitter van de Raad voor de rechtspraak. Ze zullen waarschijnlijk ontkennen dat sprake is van belangenverstrengeling.

Poot wil tijdens de verhoren onder meer de 'echte reden' achterhalen waarom de Raad voor de rechtspraak de procedure heeft gefinancierd die Westenberg had aangespannen. Officieel was dat nodig omdat verdachtmakingen over de 'bellende rechter' het aanzien van de rechtspraak zouden schaden. Maar daar gelooft de gebiedsontwikkelaar 'geen snars van'. Al jaren voordat de raad besloot zijn advocatenkosten te betalen, naar verluidt 150 duizend euro, heeft Smit een boze brief gestuurd over Westenberg.

'Liggende rechter'

Professor Slagter uitte onlangs in het *Nederlands Juristenblad* harde kritiek op de Raad voor de rechtspraak. Door 'lichtvaardig' te besluiten een 'liggende rechter' financieel te steunen, heeft deze organisatie volgens hem 'zelf het vertrouwen in de rechtspraak geschaad'.

Peter Poot is steeds achterdochtiger geworden. Zijn wantrouwen werd gevoed door nog een opmerkelijke gebeurtenis. In 2006, vlak voor het slotpleidooi in een schadevergoedingszaak tegen Schiphol, werden de drie rechters vervangen die deze zaak al jaren behandelden. 'Die rechters hadden in 2005 vastgesteld dat Schiphol alle schade moest vergoeden. Ze moesten alleen nog zeggen hoeveel het zou worden. De nieuwe rechters

stelden een absurd laag bedrag vast.'

De officiële reden was dat de rechters werden overgeplaatst in het kader van het normale roulatiebeleid. Rechtsgeleerden hebben daarover hun verbazing uitgesproken. Ze vinden het onlogisch om vlak voor het einde van een slepende rechtszaak alle rechters te vervangen.

Rapen gaar

Poot vermoedt dat van hogerhand is ingegrepen omdat Schiphol bijna 100 miljoen euro schade dreigde te moeten betalen. 'In dit soort zaken sta je als burger op voorhand met 2-0 achter. Nu speelde dat minder, want voorzitter Nol Monster behandelde onze zaken al heel lang. Hij had met eigen ogen gezien wat eerst de provincie Noord-Holland en daarna Schiphol had geflikt. Hij had eerder in ons voordeel beslist. Kort voor zijn vertrek zei hij: als het waar is wat Chipshol aanvoert, dan zijn de rapen gaar.'

Vier advocaten van het kantoor dat Schiphol bijstaat, werkten als rechter-plaatsvervanger in Haarlem. Ze moeten zich verplicht verschoonen als ze zaken behandelen van kantoorgenoten maar dat neemt niet weg dat dergelijke contacten het nog moeilijker maken om zaken te winnen, denkt Poot. De kans is groot dat de gebiedsontwikkelaar toestemming krijgt om zes Haarlemse (ex-)rechters onder ede te horen over de vervanging. Dan moeten in totaal elf magistraten zich verantwoorden, wat dit nog meer tot een unieke zaak maakt.

Jan Poot, die een vermogen zou hebben van 53 miljoen euro, is een geduchte tegenstander. Hij publiceerde boeken over zijn 'grondoorlog' met Schiphol en hij heeft de afgelopen jaren vijftig advertenties geplaatst, onder meer in *de Volkskrant*, waarin hij alarm sloeg over de rechtsstaat.

Zijn bouwplannen liggen stil, omdat Schiphol beslag heeft laten leggen op zijn bezittingen. 'We wilden produceren, maar we zijn nog steeds aan het procederen', zegt Peter Poot. 'Schiphol en de staat willen ons kapot procederen en de zaak in de doofpot stoppen. Maar dat zullen wij nooit laten gebeuren.'